

Het broedseizoen 1995 van de Purperreiger in Nederland

Henk van der Kooij

'Zal de Purperreiger in grotere aantallen terugkeren, nu er in delen van West-Afrika afgelopen winter veel regen is gevallen?' Hoewel elk jaar geldt 'vol verwachting klopt ons hart', waren toch in 1995 als gevolg van het citaat in Sovon-nieuws (maart 1995) de verwachtingen wat hoger gespannen. Dit artikel biedt, zoals gebruikelijk, eerst een totaaloverzicht van de broedgebieden. Genoemde gebieden zijn geordend naar provincie. Ze komen in de tekst apart aan de orde voor zover dat zinvol is. In de discussie wordt onder andere stilgestaan bij bovenvermeld citaat.

De drie vaste broedgebieden van de Purperreiger in Friesland herbergden samen dertien paren. In De Deelen en in Rottighe Meenthe bleef het aantal nesten ten opzichte van 1994 nagenoeg gelijk, in de Oude Venen lag het lager. In juli 1995 zag het beeld van de Oude Venen er veel slechter uit, daar er slechts twee nesten waren gevonden! Gelukkig leverde een inventarisatie in augustus een totaal van zeven nesten op (A. Ferwerda & H. van der Kooij). Het was dank zij Albert Ferwerda (It Fryske Gea) goed toeven in de Oude Venen. Het bezoek aan de kolonie heeft verder het inzicht opgeleverd dat er momenteel voldoende broedgelegenheden is voor (enkele) tientallen nesten. Beheersmaatregelen

in de Oude Venen ten behoeve van de Purperreiger zijn niet nodig.

In Overijssel komen ook drie vaste broedgebieden voor en wel in de Kop van Overijssel. In de drie moerasreservaten (tabel 1) hebben minimaal 63 paren genesteld. Het aantal broedparen in De Weerribben viel tegen. Er konden slechts tien paren, verspreid over vier nederzettingen, worden genoteerd (S. Bakker & D. Woets).

Het aantal broedparen in De Wieden is stabiel tot licht stijgend (O. Overdijk). Op 30 augustus werden op één lokatie twaalf nesten geteld (O. Overdijk, R. Veltkamp & H. van der Kooij).

Een ijstelling van de gemengde kolonie in de hoogwaterzone leverde elf nesten op: naar

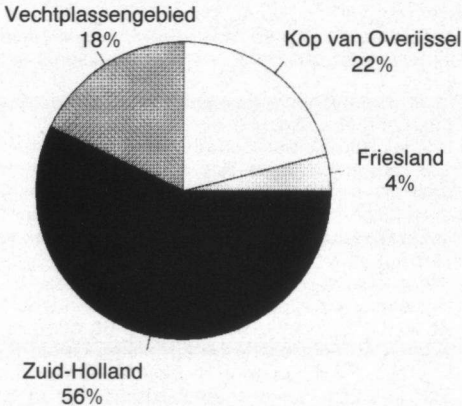
	nesttype	1992	1993	1994	1995
Friesland					
Oude Venen	S	3-5	9	10	7
De Deelen	R	6	2	3	3
Rottighe Meenthe	R	≤1	2	2	3
Overijssel					
De Weerribben	R	8	12	14-17	10
De Wieden	D*	15-20	19	(20-25)	(27-35)
Zwarte Meer (Oost)	R	36	26	16	26
Zwarte Meer (West)	R	0	0	(10-15)	0
Noord-Holland					
Naardermeer	R	44-46	26	35	21
Ankeveensche Plassen	R + S				7
Utrecht					
Loenderveensche Plas	R	1-2	0	0	0
Breukeleveensche Plas	D	13	11-12	15	20
Tienhovensche Plassen	R	0	3-4	2-5	0
Molenpolder	R	4-5	5	2-3	3
Westbroeksche Zodden	R + D	3-4	5	4-5	4
Maarsseveensche Plassen	D of S			2	
Zuid-Holland					
Nieuwkoop	S	114	113	c.95	121/122
Ameide	R	19	19	34	32
Kinderdijk	R	7-8	6	5	7/8
Leerdam	S	15	9	7	6
Spijk	S	1	2	1	3
totaal		ca. 295	ca. 270	ca. 285	ca. 305

+ =broedvogel in onbekend aantal; 0=0 broedparen; ( )=schatting ; R=rietnesttype; D=drijftilnesttype; S=struweelnesttype; D*=de meeste nesten behoren tot type D

Tabel 1. Overzicht van de kolonies, gerangschikt naar provincie.

broedparen	0/1-1	2-5	6-10	11-25	26-50	> 50	totaal
1991	4	4	4	3	1	1	17
1992	2	3	3	4	2	1	15
1993	0	5	2	5	2	1	15
1994	0	6	2	3	3	1	15
1995	0	5	5	2	3	1	16

Tabel 2. De broedgebieden in de periode 1991 tot en met 1995 naar grootte geordend.

Figuur 1. Het aantal nesten (in % van de totale broedpopulatie) van de verschillende broedprovincies c.q. regio's in 1995. Naardermeer en Ankeveen zijn tot het Vechtplassengebied gerekend.

schatting vier nesten van de Blauwe en zeven nesten van de Rode Reiger (O. Overdijk & R. Veltkamp). Dankzij een soort ringdijk ligt het water in de hoogwaterzone 30 cm hoger dan in de rest van De Wieden. De reigerkolonie lag in 'verdrinken' wilgenstruweel. Betreding van deze kolonie is in de broedtijd absoluut onmogelijk.

Het is en blijft voor de hele Wieden vrijwel onbegonnen werk om jaarlijks het juiste aantal broedparen vast te stellen. Veelal is alleen een minimumschatting te realiseren.

De 26 nesten van het Zwarte Meer lagen allemaal in Oost, in West werden ondanks zoeken geen nesten van Purperreigers gevonden (J. Akkerman, E. de Boer, J. Nap en F. de Roder).

De vluchttocht van 22 juni boven het Naardermeer vond plaats bij veel wind, zodat waarschijnlijk door het schuinwaaierende Riet niet alle nesten zijn gezien. Dit kan ten dele de daling van het aantal nesten ten opzichte van 1994 verklaren. Er werden slechts 21 nesten gezien tegen 35 nesten vorig jaar! Verder is het mogelijk dat een deel van de vogels zich in de nabij gelegen Ankeveense Plassen heeft gevestigd. Het is voor het eerst dat de Purperreiger hier heeft gebroed. Zeven nesten werden gelokaliseerd, twee in een rietvegetatie en vijf in struiken (I. Mes, Natuurmonumenten).

Het Utrechtse Vechtplassengebied kent drie moerasgebieden waarin vrijwel jaarlijks enkele tot hooguit vijf paren tot broeden komen. Opmerkelijk was het ontbreken van nesten in de Tienhovense Plassen. In de Molenpolder lagen drie nesten op drijftil vrij dicht bij elkaar. In de Westbroeksche Zodden waren er vier solitaire paren: twee in drijftil en twee in Waterriet (B. Bos).

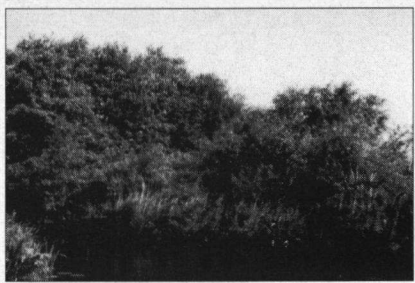
Verder komt in het Utrechtse Vechtplassengebied één grotere kolonie voor, die aan de Breukeleveense Plas. Deze kolonie bleek in 1995 weer gegroeid. Op 6 juni werden twintig nesten getoet, een fraai aantal (P. Bakker & H. van der Kooij).

De tijd van één grote kolonie in goed te betreden terrein is voor het Nieuwkoopse plassen gebied waarschijnlijk definitief voorbij. Ook in dit gebied is met de komst van de Vos en de Havik de Purperreiger meer verspreid en in onoverzichtelijke vegetaties gaan broeden. De telling van 2 mei (De Pot) en vooral die van 26 mei (midden en zuiden), 13 juni (De Pot), 29 juni (zuiden) en 12 juli (midden en zuiden), met de aanvullende tel-

De heer P. Bakker kijkt naar een purperreigernest dat op ooghoogte ligt in een Grauwe Wilg in de kolonie te Breukeleeven. Foto: Henk van der Kooij.

Een verbost moerasland met vooral links, maar ook rechts, opgaand geboomte. In de vegetatiekom broedt de Purperreiger in het struweel op twee à drie meter hoogte. Nieuwkoopse plassengebied. Foto: Henk van der Kooij.

lingen van W.M. van der Zwet en W.A. Regtop (Midden) en W.J. en M. Wansinck (De Pot) leverden een totaal van 121 à 122 nesten op!

De hoofdkolonie in De Pot bleef ook in 1995 leeg. De meeste nesten lagen in het deelgebied Aftaking. In totaal werden in De Pot 44 nesten gevonden.

De vestiging bij de Koeiensloot in het midden telde 50 à 51 nesten.

In het zuiden bleek de vestiging bij het Ondiepe geheel verlaten! Het nest van de Blauwe Reiger aan de rand van deze subkolonie was wel bezet: controle leverde twee ringbare jongen van de Buizerd en één ei op. Het is opmerkelijk dat het feit van het niet terugkeren in de kolonie gepaard ging met de vestiging van een buizerdpaar bij de kolonie. De Purperreiger bleek verhuisd naar de andere vestiging in het zuiden. Hier werden 27 nesten gevonden.

De nestvondsten op enkele nieuwe plaatsen leverde zowel in De Pot (W.J. Wansinck) als in het zuiden enkele oude nesten op. Dit betekent dat het aantal broedparen in 1994 wat onderteld is. Het aantal is gewijzigd in ongeveer 95 (tabel 1). Hoewel het aantal broedparen voor 1994 dus niet precies bekend is, is één ding zeker. Het aantal broedparen bij Nieuwkoop was in 1995 beduidend groter, een verheugend gegeven.

Het is niet te zeggen of de kolonie bij Leerdam verder achteruit is gegaan. De inventarisatie van 19 juni leverde slechts zes nesten op (A. Bos & H. van der Kooij), maar er is de mogelijkheid dat in deze gemengde kolonie purperreigernesten over het hoofd zijn gezien. De laatste jaren broeden namelijk sommige Purperreigers net zoals Blauwe Reigers hoog in Zwarte Elzen. Door de wat late datum was een nauwkeurige inventarisatie niet goed mogelijk. Bovendien broedden er sinds 1992 steeds één of meer paren in de omgeving van Spijk langs de Linge. In de vorige artikelen zijn deze broedgevallen steeds bij 'Leerdam' gerekend. Het waren regelmatig solitaire paren (W. Rook).

Discussie

Tabel 1 geeft een totaal van ruim 300 broedparen. Dit is een stijging van zeven procent. Een duidelijke toename als gevolg van gunstige levensomstandigheden in de overwinteringsgebieden is echter uitgebleven. Dat is opmerkelijk. Te meer daar de te verwachten toename zich in 1995 in Zuid-Europa wel heeft voorgedaan. In Zuid-Frankrijk werden in 1994 578 en in 1995 1259 nesten van de Purperreiger (schriftelijke mededeling H. Hofman) langs de Middellandse-zee kust geteld. In slechts twee kolonies (mogelijk drie maar voor De Wieden is dit niet met ze-

kerheid te zeggen) lag het aantal nesten hoger dan in 1994. In het Nieuwkoopse plassengebied nam het aantal broedparen met zeker 20% toe, zodat hier in 1995 40% van het totale aantal nesten in Nederland voorkwam. De kolonie aan de Breukeleveense Plas groeide met ruim 33%. Veel kleine kolonies bleven gelijk. In enkele grote moerasgebieden zoals Naardermeer en De Weerribben liep het aantal paren terug.

Ten opzichte van de periode 1991 tot en met 1994 (Van der Kooij 1995) kwamen er in 1995 in Friesland en in de Kop van Overijssel ongeveer evenveel Purperreigers tot broeden. Het aantal nesten in het gehele Vechtplassengebied daalde van 21,5% naar 18%, een afname die geheel voor rekening komt van het Naardermeer. In Zuid-Holland nam de soort toe met 2,2% en daarmee kwam in 1995 55,7% van de Nederlandse broedpopulatie in deze provincie voor. De toename in Zuid-Holland beperkte zich tot het Nieuwkoopse plassengebied.

Hoewel het totaal aantal paren niet is gedaald, blijft er reden tot zorg. Het lijkt wel alsof er zich langzaam maar zeker een versnippering van de Nederlandse populatie voordoet. In De Weerribben, in het Naardermeer en bij Leerdam zijn stabiele kolonies verdwenen of ze zijn aan het uiteenvallen. Het is niet eenvoudig om aan te tonen dat Vos en Havik debet zijn aan deze ontwikkeling (Van der Kooij 1992, Van der Kooij 1995). Dit wil echter niet zeggen dat er dan geen rekening mee behoeft te worden gehouden. De Vos en de Havik zijn twee soorten die in hun kolonisatie van moerasgebieden de verdroging en verbosing van de moerasgebieden symboliseren. Het ware te wensen dat niet zozeer de aanleg van nieuwe moerasgebieden momenteel hoog in het natuurbelieversvaandel staat, maar veel meer het benutten en verrieten van de moerasreservaten in het oude veenland.

Dankwoord

De meeste inventariseerders zijn in het artikel genoemd. Hun zij dank gezegd, evenals P. Schaper en H. Ruiters (De Deelen en Rottighe Meenthe), W.J.R. de Wijs (Naardermeer), J. van der Winden (Utrechts Vechtplassengebied), R.F. den Breejen, A. Horde, H. Mansschot en A.J. Smits (Ameide) en K. Ouwerkerk (Kinderdijk). Diverse keren merk ik dat er mensen zijn die over voor mij onbekende purperreigergegevens beschikken. Correcties en aanvullingen zijn van harte welkom.

■ Ir.H. van der Kooij, Groenendaal 8, 4041 XX Kesteren, (0488) 48 22 34.

LITTERATUUR:

Kooij, H. van der (1992): De Havik als broedvogel in purperreigerkolonies: gaat dat samen? *Limosa* 65: 53-56.
Kooij, H. van der (1995): Werkt de Vos de Purperreiger in de nesten? *Limosa* 68: 137-142.
Kooij, H. van der (1995): Het broedseizoen 1994 van de Purperreiger in Nederland. *Het Vogeljaar* 43 (6): 250-251.

'Das & Boom' naar rechter om Zeearend

De vereniging 'Das & Boom' heeft op 25 juli 1996 minister J.J. van Aartsen verzocht terug te komen op zijn toestemming aan het Wereld Natuur Fonds Zeearenden te introduceren in Nederland. Trekt de minister de toestemming niet in, dan gaat 'Das & Boom' naar de Raad van State; de vereniging heeft het rechtscollege al verzocht de introductie-toestemming op te schorten.

De aankondiging van 'Das & Boom' kreeg ruim aandacht via de landelijke media. Zelfs 'Het Financieële Dagblad', nu niet direct de krant waarin veel over natuur te lezen valt, kopte op 26 juli over drie kolommen 'Zeearend veroorzaakt ruzie tussen natuurbeschermers'. Waarmee deze krant overigens wel juist aangaf de controverse die de introductieplannen hebben veroorzaakt. Want het verschil in toon tussen 'Plaats genoeg voor zeearend' (De Gooi- en Eemlander van 1 augustus 1996) en 'Introductie zeearend maakt van natuur een dierenrijk' (Algemeen Dagblad van 1 augustus 1996) laat zien dat beide kampen lijnrecht tegenover elkaar staan.

Naar valt te hopen, zal bij de behandeling door de Raad van State worden uiteengefeld hoe de ministeriële besluitvorming tot stand kwam. In concreto, wat deed de minister met de adviezen van zijn deskundige ambtenaren. Naar verluid heeft IKC-Natuurbeheer zich 'zeer terughoudend opgesteld'. Dit in feite afwijzende advies was vooral gebaseerd op de thans heersende hoofdgedachte dat de Nederlandse natuur zeer is versnipperd, waarbij moet worden gestreefd naar grote natuurgebieden, opheffen isolement en netwerkpopulaties. Tegengaan van versnippering is het hoofdmotief van de Ecologische Hoofdstructuur! En wat zien wij dan: groen licht voor een poging om te komen tot een geïsoleerde populatie... de minister heeft wel wat uit te leggen!

Bij alle krantartikelen die rond de maandwisseling juli/augustus aandacht besteedden aan de zeearendenkwestie, kwam ook Vogelbescherming aan het woord, welke organisatie in De Volkskrant van 25 juli 1996 stelde 'het project niet te omarmen'.

Bont maakte overigens de heer Braakhekke het in een artikel in De Volkskrant van 5 augustus 1996. De medewerker van het Wereld Natuur Fonds stelt hier dat de conclusie van de in juni 1995 gehouden workshop was, dat de (her!)introductie van de Zeearend mogelijk en wenselijk is. Welnu, indien wij het verslag van deze workshop doornemen, valt onder andere te lezen: 'tamelijk welwillend, maar grote twijfel over kans van slagen'. Ook: 'Nederland heeft niet voldoende geschikt leefgebied voor overleven op termijn' en 'Zeearend zal zich niet kunnen handhaven, als niet ook in gebied tussen Nederland en Sleeswijk-Holstein soortgelijke acties (na-

tuurontwikkeling en uitzetten) met succes worden uitgevoerd'. Die laatste strikte voorwaarde laat Braakhekke weg, terwijl dit toch de voornaamste of ten minste één van de voornaamste conclusies was van de workshop. Inmiddels weten wij dat de Duitsers er niet over peinzen tussen Sleeswijk-Holstein en Nederland met Zeearenden aan de slag te gaan.

Al bij al rijst de vraag of de overheid door vergunningverlening voor het uitzetten van Zeearenden in dit land zich niet bezighoudt met onzorgvuldige handelingen.

Hieronder een waarschijnlijk niet volledig overzichtje van de kranteberichten die naar aanleiding van de actie van 'Das & Boom' verschenen.

G.L.O.

De Zeearend is in opspraak.

- Bengevoord, J. (1996):** Plaats genoeg voor zeearend. De Gooi- en Eemlander, 1 augustus 1996.
- Braakhekke, W.C. (1996):** En toch komt de zeearend. Algemeen Dagblad, 3 augustus 1996.
- Braakhekke, W.C. (1996):** Zeearend heeft recht op menselijk steuntje in de rug. De Volkskrant, 5 augustus 1996.
- Gelderen, J. van (1996):** Introductie zeearend maakt van natuur een dierenrijk. Algemeen Dagblad, 1 augustus 1996.
- Redactie (1996):** Zeearend keert terug in Nederland. De Volkskrant, 25 juli 1996.
- Redactie (1996):** Vereniging: Zeearend niet weer in Nederland uitzetten. NRC-Handelsblad, 25 juli 1996.
- Redactie (1996):** Zeearend veroorzaakt ruzie tussen natuurbeschermers. Het Financieële Dagblad, 26 juli 1996.
- Redactie (1996):** Natuurvereniging wil rechterlijk verbod tegen komst zeearend. Dagblad De Telegraaf, 29 augustus 1996.
- Saris, F. (1996):** De vraag is of die zeearend het hier wel zo leuk zal vinden. De Volkskrant, 31 juli 1996.
- Smith, W.H. (1996):** Zeearend als ambassadeur voor wetlands. Das en Boom gebelgd over plan Wereld Natuur Fonds om roofvogel uit te zetten. Reformatorisch Dagblad, 2 augustus 1996.
- Tramper, R. (1996):** Tot hoever mag de natuur haar gang gaan? De Volkskrant, 7 augustus 1996.
- Zandbergen, G. (1996):** De zeearend terug? Ze kunnen de hamster niet eens behouden. De Volkskrant, 26 juli 1996.